

Himàlaies de l'ànima

Els Upanishads

A cura de Joan Mascaró

Traducció de l'anglès d'Elisabet Abeyà
Palma de Mallorca, Ed. Moll, 2005
200 pàgs.

---

jueus, moros, conversos i heretges i la política nazi de delimitació, exclusió, deportació i finalment extermini contra els jueus i altres categories. El punt de contacte hi és la genealogia, marcador que permet identificar l'altre, el diferent, en absència de marcadors paleos (ni la raça ni la religió practicada podien fer aquest paper per raons òbvies). L'obsessió genealògica del casticisme espanyol (els estatuts de *limpieza de sangre*) coincideix fil per randa amb les obsessions nazis per la puresa racial investigada a partir dels antecedents familiars.

Ens trobem davant un text d'una riquesa documental i de matís extraordinària. La comparació sistemàtica del món d'idees de l'Espanya que arrenca amb els Reis Catòlics, i les diverses pràctiques i episodis de depuració i exclusió (amb les expulsions dels jueus i dels moriscos els anys 1492 i 1609 respectivament), amb el món d'idees del nazisme que culmina en l'Holocaust, és enormement eloqüent.

En l'Espanya casticista l'eliminació de l'Altre fou un etnocidi combinat amb l'allunyament físic per l'expulsió i l'eliminació física en les fogueres de la Inquisició, mentre que a l'Alemanya nazi es van superar totes les barreres tècniques i ideològiques per a depurar el cos nacional a través d'un genocidi físic de característiques industrials. La diferència d'època i de mitjans, de cosmovisió i de llenguatge emprat (en un cas teològic, en l'altre socialdarwinista) no pot amagar els substancials punts en comú, que es resumeixen en el desig de depuració i la prouja per la uniformitat.

La depuració, supressió de les diferències i creixent uniformitat religiosa i ideològica, aquest etnonacionalisme que es troba en la base de l'Espanya tradicional, al capdavant es girà, com bé sabem, contra les diferències culturals i lingüístiques internes. La uniformitat no admetia excepcions, i ací rau un dels fils del capítol següent de persecucions adreçades a suprimir qualsevol rastre de pluralisme cultural, lingüístic i nacional. Però l'antropòloga flamenca no segueix aquest fil, tot i que resta implícit. D'altra banda, l'ús acurat del llenguatge mostra que no li manca sensibilitat envers aquestes qüestions. Potser un treball futur podria ampliar en aquest sentit el camp d'una recerca prometedora.

Gustau Muñoz

La literatura de l'Índia antiga s'obre amb el massís impressionant del Veda: una recopilació d'himnes rituals en honor de les grans divinitats del panteó, himnes que giren entorn de la cerimònia més important de la religió vèdica, el sacrifici. En el desplegament pautat de la cultura religiosa sànscrita, després de les recopilacions litúrgiques vingueren els tractats jurídics i teològics i, encara més tard, les especulacions místiques —si és que resulta lícit emprar etiquetes nostres per descriure tradicions tan allunyades. Aquest desplegament de textos religiosos i poètics a partir d'un nucli germinal d'una força expansiva extraordinària constitueix un fenomen excepcional per les seves dimensions i la seva durada, no pas per la seva naturalesa interna. També la tradició clàssica es deixaria entendre, potser, com un complicat sistema d'anotacions i comentaris que s'anaren congrint a peu de pàgina de les sagues d'Homer.

Els Upanishads constitueixen el punt culminant de l'especulació misticoreligiosa de l'Índia. Vehiculen una visió del món de tipus panteista; preconitzen un espiritualisme abrindat i devaluen la matèria en termes força radicals. Els entesos en l'estudi dels diversos corrents místics són del parer que, amb els Upanishads, la visió mística de la humanitat ha arribat a un dels seus cims supremes: una mena d'Himàlaia de l'ànima, com va escriure el mateix Joan Mascaró. És lògic que uns textos d'aquesta natura hagin tingut durant molt de temps un paper de primer pla en el diàleg intercultural i interreligiós.

Ja se sap que les traduccions indirectes no tenen bona premsa entre els

puristes; però es tracta d'un prejudici una mica injust. Si l'alternativa es planteja entre no disposar de cap mena de traducció o tenir-ne una d'indirecta, no caldria ésser tan primmirat, sobretot quan la llengua de partida és d'accés minoritari. Un altre problema és que les versions de Joan Mascaró, que en el seu moment foren molt populars en el món anglosaxó, també varen ésser molt qüestionades pels especialistes: la seva inclinació a recórrer a una terminologia de matriu bíblica i cristiana per reflectir nocions remotes, la decisió de prescindir de notes i de qualsevol tipus d'erudició, una certa tendència a la paràfrasi... no eren elements que poguessin fer goig als filòlegs especialitzats.

Però Mascaró no tenia cap intenció de fer tasca de filòleg o d'erudit; allò que es proposava era de posar a l'abast d'un públic potencialment àvid d'aquesta mena d'il·luminacions un clàssic entre els clàssics de l'espiritualitat oriental; i contribuir també al diàleg entre religions i cultures allunyades.

Joan Mascaró fou un personatge peculiar i alhora molt atractiu. Fascinat des de la joventut per la cultura índia, féu estudis de sànscrit, pali i literatura anglesa a Cambridge. Amb l'adveniment de la República tingué l'oportunitat de fer classes a la Universitat de Barcelona.

El 1936 va exiliar-se i només tornà al cap de deu anys, i de manera ocasional. Va quedar-se a Anglaterra fins al final de la seva vida, traduint, meditant, col·laborant esporàdicament amb la BBC i fent algunes classes a Cambridge; però mantingué el contacte amb el país per mitjà d'una copiosa correspondència amb intel·lectuals de dins i de fora.

Fa uns quants anys, Gregori Mir va donar a conèixer aquesta correspondència en una útil edició anotada. Les versions angleses de Joan Mascaró d'alguns clàssics deuen haver-se trobat en el bagatge d'una infinitat de passatges a l'Índia, sobretot en l'era *hippy*. Una antologia quasi completa dels seus textos teòrics fou traduïda de l'anglès i publicada el 2001 a l'editorial Proa, sota el títol de *Diàlegs amb l'Índia*.

Jaume Pòrtulas